

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science

Yıl: 5, Sayı: 30, Kasım 2018, s. 500-510

Dr. Oktay BALCI

M.E. B, oktaybalci@gmail.com

KENDİNİ GERÇEKLEŞTİREN KEHANET KAVRAMINI ANLAMAK

Özet

Bireyin, karşılaştığı insanları veya durumları değerlendirmesiyle, akıl ve ruh sağlığı arasında yakın bir ilişki vardır. Araştırmalar, başkaları hakkında beklenti içinde bulunan bireylerin, bu beklentilerle, onların davranışlarını şekillendirebileceğini göstermektedir. “Kendini Gerçekleştiren Kehanet” olarak bilinen bu fenomen, bir kişinin beklentisinin, başka bir kişinin davranışları üzerinde güçlü etkisi olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, çalışanlarından yüksek performans bekleyen yöneticilerin, onlar hakkındaki beklentilerini de yüksek tutması gerektiğini söylemek mümkündür. Alan yazında bu etkiye “Pygmalion Etkisi” adı verilmektedir. Öte yandan Pygmalion Etkisinin dinamik fakat karanlık bir tarafı daha mevcuttur. Bu tarafa olumsuz beklentilerin olumsuz sonuçlar doğurduğu “Golem Etkisi” adı verilmektedir. Dolayısıyla yöneticilerin kendini gerçekleştiren kehanet kavramını hangi tarafını kullanacakları çok önemlidir. Bu çalışmanın temel amacı, kendini gerçekleştiren kehanet kavramını ve temellerini daha iyi anlamaktır. Bu yüzden alan yazında kavramın kökeni, gelişimindeki önemli olayları, oluşum süreci tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca kavramın toplumdaki üç farklı yansıması üzerinde durulmuş, bu yansımalar arasındaki benzerlik ve farklılıkların altı çizilmiştir. Böylece kavramın temelleri ve gücü daha net ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kendini Gerçekleştiren Kehanet, Pygmalion Etkisi, Golem Etkisi, Galatea Etkisi, Beklenti, Davranış

UNDERSTANDING THE CONCEPT OF THE SELF-FULFILLING PROPHECY

Abstract

There is a close relationship between a person's mental health and interpreting situations or people he/she encounters. Studies have shown that individuals who have expectancy about others can shape their behaviour by means of this expectancy. The phenomenon of self-fulfilling prophecy asserts that a person's expectancy has powerful effect on other person's behaviour. In this context, it is possible to say that an administrator who expects high performance from his/her subordinates should have high expectations about them. In literature this effect is called "Pygmalion Effect". On the other hand, Pygmalion Effect has a dynamic but dark side as well. This side is called "Golem Effect" in which negative expectations cause negative results. Therefore it is crucial that an administrator need to know which side he/she will use. The main purpose of this paper is to understand better the concept of self-fulfilling prophecy and its basics. Therefore, in this paper we tried to identify of self-fulfilling prophecy concept and its origin, the highlights of its progress, its process in literature. Besides we focused on its three different reflections on society and underlined similarities and differences among these reflections. Thus we tried to put forward the basics of self-fulfilling prophecy and its power.

Keywords: Self-fulfilling Prophecy, Pygmalion Effect, Golem Effect, Galetea Effect, Expectancy, Behaviour

1.GİRİŞ

Kehanet sözcüğü TDK sözlüğünde "bir olayın gerçekleşeceğini önceden bilme" olarak tarif edilmiştir (TDK,2018). Bu sözcüğün İngilizce karşılığı olan "Prophecy" in Oxford sözlüğünde manası "gelecekte olanı tahmin etme" olarak gösterilmektedir. Merriam-Webster Sözlüğü aynı sözcüğü "Bir peygamber yeteneği veya işlevi" olarak tanımlamıştır (Merriam-Webster,2018). Eski Latince ve Yunanca'da ise Prophecy sözcüğünün karşılığının "Prophetia" olduğu görülmektedir. Prophetia'nın bu sözlüklerde manası ise "Tanrı'nın iradesini yorumlama yeteneği" olarak geçmektedir (Lexilogos,2018).

"Kehanet" kavramının toplumsal alan içindeki yelpazesinin oldukça geniş olduğu görülmektedir. Bu kavramın izlerini mitolojide, edebiyatta, heykelde, ekonomide, siyasette, eğitimde, teolojide ve hatta çağdaş yönetim anlayışı içinde görmek mümkündür. Sözelimi edebiyatta 16.yüzyılda kaleme alınan Sheakespeare'in Macbeth adlı piyesi tamamen kehanet kavramı üzerine örülmüş bir hikâyedir. Güçlü bir general olan Macbeth, zaferle sonuçlanan savaş sonrası ıssız bir yerde üç cadıyla karşılaşır. Cadılardan biri Macbeth'i Glamis Beyi, diğeri Cawdor Beyi, bir diğeri ise müstakbel kral olarak selamlar. Cadıların ortadan kaybolmasının hemen ardından, bir elçi, Macbeth'in Cawdor Beyi olduğu haberini getirir. Böylece ilk kehanet gerçekleşmiştir. Macbeth'i şimdi kral olma heyecanı ve hırsı kaplamıştır. Şaşkınlık içinde olan Macbeth, tüm olup biteni karısı Lady Macbeth'e anlatan bir mektup yazar. Sıra Lady Macbeth'in kocasını bir dizi cinayetleri işlemesine ikna etmesine gelmiştir. Bir kehanetin içinde kral olmak adına kötülükler ve kanlı cinayetler böylece başlamış olacaktır.

Macbeth'in kaderine benzeyen bir örneği İslam Teolojisinde de görmek mümkündür. Hz. Musa'nın doğum zamanı yaklaştığında Firavunun kâhinleri ona "iyi bil ki, biz ilmimizle bulduk ki: İsrail oğullarından bir erkek çocuğu doğacaktır. O senin saltanatını yenecek ve senin dinini de değiştirecektir" derler. Firavun, bunun üzerine İsrail oğullarından doğacak her erkek çocuğun öldürülmesini emreder (Köksal,2013: 9-10).

Yunan Mitolojisinde kehanet sözcüğü ile anılan iki kahraman vardır. Biri Oidipus diğeri ise Pygmalion'dur. Karşılaştığı bir kâhinin kendisine babasını öldürüp annesiyle evleneceğini söylemesiyle sarsılan ve yoldan çıkan Oidipus, Yunan Mitolojisinin en trajik kahramanı sayılmaktadır (Erhat,2015: 226). Pygmalion ise kadın düşmanı Kıbrıslı bir heykeltıraştır. Ömür boyu evlenmemek üzere ant içmiştir. İdealindeki kadını ortaya koymak adına uzun süre fildişinden bir kadın heykeli üzerinde çalışmaktadır. Nitekim Pygmalion eşi benzeri olmayan güzellikte bir eser meydana getirir. Adını da "Galatea" koyar. Galatea'ya sınırsız âşık olan Pygmalion, onunla konuşmaya, ona hediyeler ve elbiseler almaya başlamıştır. Üstelik düşlerinde hep onun canlandığını görüyordur. Nihayet bir gün Pygmalion, Aşk Tanrıçası Venüs'ten oyduğu heykele benzeyen bir gelin ister. Pygmalion'un dileği kabul olur. Eve döndüğünde Galatea'yı canlı olarak karşısında durduğunu görür (Erhat,2015: 260).

Yıllar sonra George Bernard Shaw bu mitostan çok etkilenecek ve 1913 yılında "Pygmalion" adlı piyesini kaleme alacaktır. Piyeste Higgins, fonetik uzmanı bir profesördür. Higgins, işini hobi seviyesinde sevmektedir ve kendi deyimiyle Londra'da bir insanı iki millik öteden tanıyabilecek derecede insan sarrafıdır. Bir akşamüstü, Higgins, kötü aksanla İngilizce konuşan çiçekçi bir kızla (Eliza) yolda karşılaşır. Higgins, ona, böyle kötü İngilizce konuştuğu için çok kızar. Çünkü Higgins'e göre böyle konuşan biri toplumda hiçbir yere ait olamayacağı gibi, yaşamaya hakkı da yoktur. Zira İngilizce İncil'in, Milton'un, Sheakespeare'ın dilidir ve bu dil güzel konuşulmayı hak etmektedir.

Higgins, her şeye rağmen, kendi geliştirdiği fonetik yöntemleri kullanarak çiçekçi kızı altı ay sonunda, büyükelçilerin katıldığı bahçe partisinde, mükemmel İngilizce konuşan bir düşüş olarak tanıtacağına dair arkadaşıyla iddia girer (Shaw,1912).Nitekim bunu da başarır. Shaw, alt sınıfın temsilcisi olan Eliza'yı piyeste şöyle konuşturacaktır.

"Gerçekte ve haklı olarak, bir kişinin kendinde toplayabileceği özellikler (giyinme ve uygun konuşma şekli vb.) bir yana, bir hanımefendiyle bir çiçekçi kız arasındaki fark onların nasıl davrandıkları değil, onlara nasıl davranıldığıdır. Ben Profesör Higgins için her zaman bir çiçekçi kızım, çünkü o bana her zaman bir çiçekçi kızmışım gibi davranır ve daima öyle davranacaktır; fakat sizin için hanımefendi olabileceğimi biliyorum, çünkü siz her zaman bana bir hanımefendi gibi davranıyorsunuz ve daima öyle davranacaksınız" (Slattery,2011: 274).

Pygmalion Mitosu tıpkı Shaw'un piyesinde olduğu gibi kendini gerçekleştiren kehanet kavramının da metaforik altyapısını oluşturmaktadır. Bu kavramın günümüze varan bilimsel yolculuğu 19.yüzyıldan itibaren başlamaktadır. Alman Psikiyatris Albert Moll, 1898 yılında, kendini gerçekleştiren kehanet kavramının mahiyetini ilk kez dile getirmiştir. Moll, yaptığı klinik araştırmaları sonucunda "kehanetlerin kendini gerçekleştirmeye neden olacağını" ileri sürmüştür. Ayrıca Moll, bireylerin iyileşeceklerine inanması halinde bazı hastalıkların üstesinden gelebileceklerini iddia etmiştir. Aslında Moll'un ilgi alanı hipnozdur ve ona göre hipnoz özneleri, kendilerinden nasıl davranılması bekleniyorsa, öyle davranmaktadır (Rosenthal ve Rosnov,2009: 401).

Kendini gerçekleştiren kehanet kavramının mahiyeti,1911 yılında, bu kez Stumpt ve Pfunst adlı iki psikologun ilgisini çekmiştir. Bu ilgiye neden olan toynaklarını yere vurarak matematik sorularını yanıtlayan “Akıllı Hans” denilen bir attır. Hans toplama, çıkarma, bölme ve çarpma yapabilmektedir. İki psikolog önceleri bu duruma şüphe ile bakarlar. Fakat Hans’ın sahibi olmadan da soruları doğru yanıtlaması, şüphelerinin bir nebze de olsa dağılmasına neden olur. Bu kez bir hayvanın insani bir zekâya sahip olmasının altında başka bir faktör aramaya başlarlar. Araştırmaları sonucunda psikologlar, atın, ona soru soran kişilerin baş hareketlerinden ipuçları alarak soruları yanıtladığını fark ederler (Hock,2007: 94). Sözelimi iki kere üçün kaç olduğunu soran kişi, soruyu sorduktan sonra atın ayaklarına bakmaktadır. O sırada at toynaklarına vurmaya başlar. At bunu beş kez yaptığında, atın doğru yanıtla yaklaştığını anlayan kişi yavaşça başını yukarı kaldırır. Bu kez atın yüzüne bakar. At, soru soranın bu pozisyonuna şartlandığından toynaklarını yere vurmaya bırakır.

Böyle bir araştırmanın psikoloji ve kendini gerçekleştiren kehanet ile ne ilgisi vardır? Araştırmacılar bunun nedenini, gözlemcilerin, üzerinde çalıştıkları hedef veya özneye, istem dışı olarak ve istikrarlı bir şekilde sinyaller göndermelerine bağlamışlardır. Bir başka deyişle gözlemcilerin bazı beklenti ve önyargılarına, istikrarlı bir şekilde maruz kalan öznelere, zamanla değişim göstermekte ve gözlemciyi haklı çıkarmaktadır (Hock,2007: 94).

Alan yazında Pygmalion Etkisini ilk olarak Sosyolog Robert Merton (1948) ele almış ve etkiyi ”Kendini Gerçekleştiren Kehanet” olarak yeniden adlandırmıştır. Merton, kavramı sosyal hayattan bir kesitle açıklamaya çalışmıştır. O yıllarda Amerika’da zenciler düşük hayat koşullarında yaşamakta ve düşük ücretle çalışmaktadırlar. Üstelik beyazlar tarafından grev kırıcı diye sendikalara alınmıyorlardır. Merton, yaptığı gözlemler sonucunda zencilerin kötü imajları etkisiyle bu yaftayı zamanla kabullendiklerini görmüştür (Merton,1948:196). Merton’un deyişimiyle kehanet kendini böylece gerçekleştirmiştir.

Merton, kendini gerçekleştiren kehaneti,“ bir durumun yanlış tanımının, yeni bir davranışa yol açmasıyla birlikte, başlangıçta yapılan yanlış tanımın gerçekleşmesi” şeklinde dile getirmiştir (Merton,1948:195). Ayrıca Merton, insanlar hakkında yanlış yargıların onları etkileyerek davranışlarını değiştirdiğini ileri sürmüştür. Bu süreç öncelikle insanların malum düşünceye karşılık gelecek davranışı gerçekleştirme eğilimi içine girmesiyle başlamaktadır (Pugh,1989: 2). Bu eğilim ete kemiğe büründüğünde kehanette gerçekleşmiş olmaktadır. Burada unutulmaması gereken nokta, başlangıçtaki düşüncenin veya durumun birey tarafından yanlış algılanması gerekmektedir. Aksi takdirde söz konusu olan kendini gerçekleştiren kehanet değil, kendini gerçekleştiren rasyonel bir tahmin olmaktadır.

Merton, kendini gerçekleştiren kehanet kavramını, “Thomas Teoremine” dayanarak geliştirmiştir. Thomas Teoremi “eğer insanlar bir durumu gerçek olarak tanımlarsa, bu durumların sonuçlarının da gerçek olacağını” iddia etmektedir. Thomas’a göre insanların tepkileri, sadece karşı karşıya oldukları durumlara göre değil, aynı zamanda insanların bu durumlara dair algılarından da etkilenmektedir (Merton,1995:380-395). Merton “Sosyal Teori ve Sosyal Yapı” adlı kitabında buna bir bankanın iflasa giden öyküsünü örnek göstermektedir. Dürüst ve sağlam bir altyapı ile yönetilen bankaya bir gün normalden fazla müşteri gelmiştir. Bunun herhangi bir nedeni yoktur. Her gelen müşteri bankada yoğun insan kalabalığını görünce endişelenmeye başlamıştır. Bu şekilde müşteriler arasında yanlış bir söylenti dolaşmaya başlamıştır. Söylentilere göre bankada yanlış giden bir şeyler vardır ve banka zor durumdadır. Nihayetinde herkes parasını çekmeye başlamıştır. Paraların bir anda çekilmesi ile banka ödeme

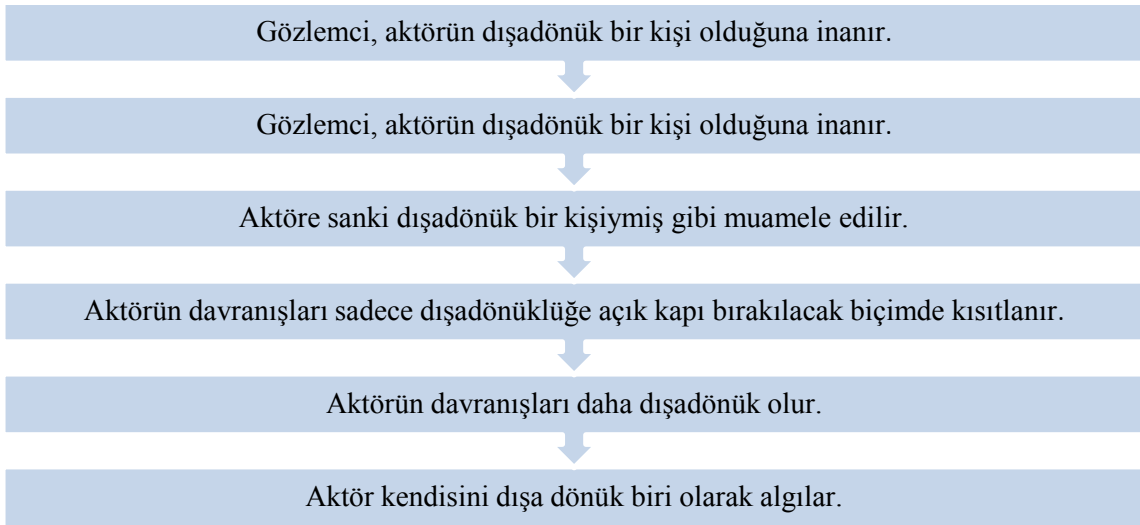
güçlüğü içine girmiştir. Nitekim gün sonunda bankanın iflas açıklaması gelmiştir (Sharma ve Sharma,2015: 48).

Pygmalion Miti bilimdeki yerini bu kez Rosenthal ve Jacobson'un (1968) "Sınıfta Pygmalion Etkisi" adlı çalışması ile almıştır. Bir devlet okulunda yaptıkları gözlemlerde "İnsanlar daha ziyade kendilerinden bekleneni yaparlar" tezlerini doğrulamak şansını bulmuşlardır. (Slattery,2011:274-275). Araştırmacılar öncelikle okul yönetimi ile işbirliği neticesinde tüm öğrencilere TOGA adlı bir genel yetenek testi yapmışlardır. Bu testin tercih edilmesinin nedeni sözlü ve de öğrencilerin okulda öğrendikleri bilgiye dayalı olmamasıdır. Ardından tüm öğretmenlere, öğrencilere "Harvard Değiştirilmiş Edinim Testi" yapıldığı ve bu testten yüksek puan alanların hızlı, düşük puan alanların ise yavaş öğreneceği söylenmiştir. Aslında böyle bir test yapılmamıştır. Okulda üçer şubeden 18 sınıf ve 18 öğretmen bulunmaktadır. İzleyen eğitim yılında tüm öğretmenlere kendi sınıfındaki okul genel başarısında % 20'lik dilime giren ve akademik olarak gelecek vaat eden öğrencilerin isimleri verilmiştir. Bu isimler rastgele olarak verilmiş ve bu isimlerin daha hızlı öğrenme kabiliyetleri vardır denmiştir. Böylece öğretmenlerin zihinlerinde sahte bir beklenti oluşturulması sağlanmıştır. Gerçekte test sadece bir IQ testidir ve ileriye dönük böyle bir tahmin kolaylığı sağlamamaktadır.

Bir yıllık eğitim-öğretim sonunda tüm öğrencilere tekrar TOGA testi yapılmıştır. Her bir öğrencide görülen IQ testi değişikliği not edilmiştir. Araştırma sonucunda rastgele % 20'lik dilim içinde ve sözde gelecek vaat eden öğrenci grubun puanları daha yüksek çıkmıştır. Rosenthal ve Jacobson (1960) bu değişikliği öğretmenlerin öğrencilerden beklentilerinin, öğrencilerin performansı üzerinde etkili olması şeklinde açıklamıştır (Hock,2007: 94). Çünkü öğretmenler, özel kabul edilen öğrencilere daha çok ilgi göstermiş ve onları daha çok teşvik etmişlerdir. Hatta onları motive etmek adına sözel yeteneklerin yanı sıra vücut dillerini de iyi kullanmışlardır (Slattery, 2003: 276). Netice itibarıyla bu öğrencilerde pozitif yönde bir gelişim oluşmuştur. Bunun nedeni ise "Sınıfta Pygmalion Etkisi" olarak açıklanmıştır.

2.Kendini Gerçekleştiren Kehanet Kavramının Oluşum Süreci

Kendini gerçekleştiren kehanetin özü inançların veya düşüncelerin davranışları değiştirme gücü olarak kabul edilmektedir. Bir inancın, kendini nasıl gerçekleştirdiği Snyder ve diğerleri (1981,1984) tarafından araştırılmıştır(akt.Hogg ve Vaugman,2006). Araştırmacılar, inançların nihai olarak gerçeğe dönüşüm aşamasını aşağıdaki örnekle açıklamıştır.

Kaynak: Hogg ve Vaugman (2006: 408)

Kendini gerçekleştiren kehanette, yanlış bir inanç veya düşünce zamanla kendini gerçekleştirmektedir. Kendini gerçekleştiren kehanet süreci, birinin, başka biri hakkındaki yanlış inancının gerçekleşmesi veya zamanla doğru olmasından ibarettir. Madon ve diğerlerine göre (2011:578) bu sürecin üç önemli adımı mevcuttur.

1.Adım

Bir kişi (algılayan) başka bir kişi (hedef) hakkında yanlış bir inanca sahip olmalıdır. Sözgelimi öğretmen bir öğrencisinin diğer öğrencilerinden daha az yetenekli olduğunu varsayabilir.

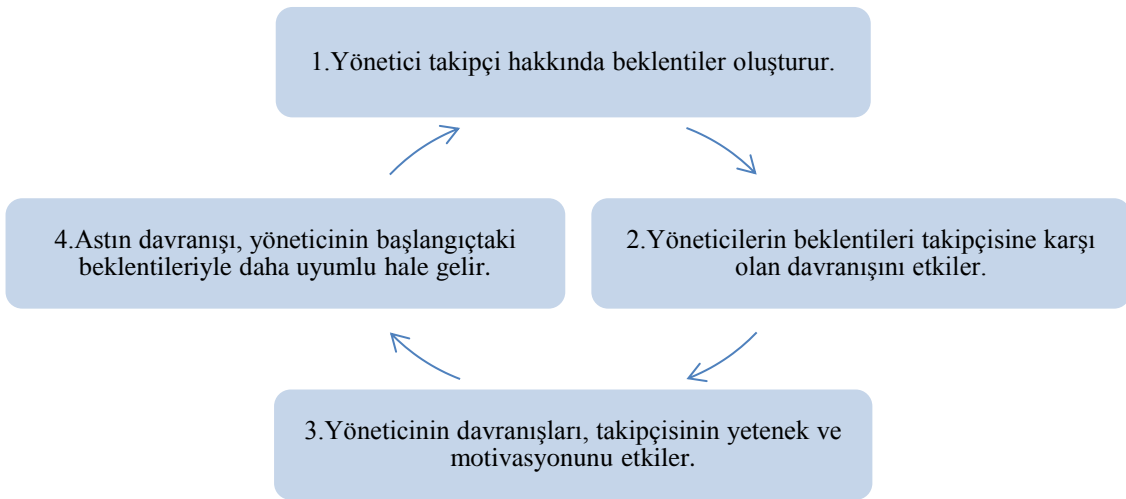
2.Adım

Algılayan kişi, hedefteki kişiye istikrarlı bir şekilde sahip olduğu yanlış inanca göre davranmalıdır. Sözgelimi öğretmen daha az yetenekli olduğuna inandığı öğrenciye daha az söz verir veya daha az zaman ayırır.

3.Adım

Hedefteki kişi, algılayan kişinin kendi hakkındaki yanlış inancına göre davranış göstermesi gerekmektedir. Sözgelimi öğretmeni tarafından yeteksiz olarak görünen öğrenci, nihayetinde diğer öğrencilere nazaran derse daha az katılım gösterir ve daha az öğrenir.

Yönetim disiplini açısından kendini gerçekleştiren kehanet kavramına bakıldığında, yöneticilerin astlarından beklentilerinin ve onlara gösterdikleri davranışların, astların mesleki performanslarını ve gelişimlerini değiştirebileceği ve iyileştirebileceği yönündedir. Astlar, genellikle, kendilerinden ne beklendiğine inanıyorsa, onu icra etmektedirler (Livingstone,2003:168). McShane ve Von Glinow (2016: 57) yöneticilerin beklentilerinin takipçilerinin veya astlarının davranışını etkilediği dört aşamalı süreci şöyle açıklamıştır:

Kaynak: McShane ve Von Glinow (2016: 57)

Tauber (1998:2) çalışmasında kendini gerçekleştiren kehanet kavramının eğitim alanında çalışma sürecini beş adımla izah etmiştir.

- 1.Öğretmen öğrencileri hakkında beklenti oluşturur.
- 2.Öğretmen sınıfta beklentileri yönünde bir tavır sergiler.
- 3.Öğretmenin tavrı, her öğrenciye ondan ne beklendiğini ifade eder.
- 4.Öğretmen bu tavrı istikrarlı bir şekilde sergilemesiyle öğrenciler davranışlarını ve başarı algılarını değiştirme eğilimine girer.
- 5.Öğrencinin davranış ve başarı algısı zamanla öğretmenin beklentisi ile uyumlu hale gelir.

3.Kendini Gerçekleştiren Kehanet Kavramının üç Farklı Yansıması (Pygmalion,Galatea ve Golem Etkileri)

Alan yazında kendini gerçekleştiren kehanet kavramının üç ayrı mitolojik kahraman ve etkiyle açıklandığını görüyoruz (Livingstone,2003) (Rowe ve O'Brien,2002) (McNatt, D. B. ve Judge, T.A,2002)(Reynolds, 2007). Bunların ilki pozitif beklentilerin pozitif sonuçlar doğurmasını ifade eden Pygmalion Etkisidir. Sözelimi çocuklarının hep daha iyisini yapabileceğine inanan bir ailenin oluşturduğu pozitif ve güçlü etki, gerçekte vasat olan çocuklarının performansında artışa neden olabilmektedir.

Dov (1992) çalışmasında Pygmalion Etkisini Y teorisi kapsamında açıklama yoluna gitmiştir. (Raza,2013:30) çalışmasında Pygmalion Etkisini liderlik teorileri çatısı altında, karizmatik, dönüşümsel ve Pygmalion liderlik tipleri ile açıklamaya çalışmıştır. Ayrıca Raza, araştırması sonucunda Pygmalion Liderlik tipinin astların performansı üzerinde güçlü etkisini gözlemlemiştir. Priyabhashini ve Krishnan (2005:492) yönetici beklentisinin, dönüşümcü

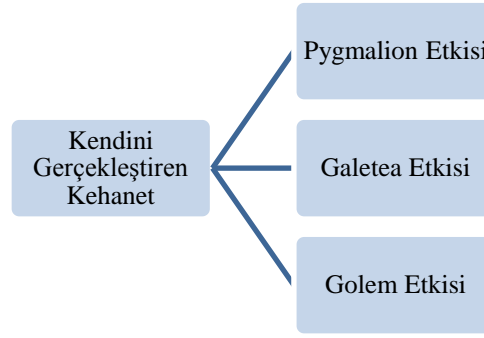
liderlik ile belirgin pozitif ilişkisi içinde olduğunu tespit etmişlerdir. Yücel (2013) doktora tezinde Pygmalion Etkisini Y teorisi, Merton'nun Beklenti Teorisi, Vroom'un Beklenti Teorisi, Porter Ve Lawler Modeli, Adams'ın Eşitlik Modeli ve Hedef Belirleme Teorileri ile açıklamaya çalışmıştır. Bayram (2014:50) doktora tezinde Pygmalion Etkisi'nin dayandığı temel teorileri, Sosyal Bilişsel Teori, Özyeterlilik Teorisi ve Rosenthal'in Dört Faktör Teorisi olarak göstermiştir.

İkinci etki ise negatif beklentilerin negatif sonuçlar doğurduğu "Golem Etkisidir". Golem bir Musevi argo sözcüğüdür ve "hödük, ahmak" anlamına gelmektedir. Efsaneye göre Golem, Musevi halkına yardım etmek ve şeytani yok etmek amacıyla robotu andıran, kilden yapılmış bir heykeldir. Golem'in her cumartesi kapatılması gerekmektedir. Aksi takdirde yıkıcı özelliği ortaya çıkacaktır. Bir cumartesi Rabbi Loew, Golem'i kapatmayı unuttu. Nihayetinde Golem güç zehirlenmesinden dolayı canavara dönüşecek ve halkına zarar verecektir (Rowe ve O'Brien, 2002: 614). Dolayısıyla Golem Etkisi, Pygmalion'un negatif veya karanlık versiyonu sayılmaktadır. Rosenthal ve Jacobson'un (1968) sınıf çalışması, Golem Etkisinin Pygmalion Etkisi kadar dinamik ve güçlü olduğunu göstermektedir. Golem Etkisi, gözlemcinin hedef hakkındaki düşük veya negatif beklentisinin, hedefin aynı ölçüde performans sergilemesine neden olmasını ifade etmektedir (Reynolds, 2007:477). Sözelimi öğretmenleri tarafından az şey beklenen öğrenciler, tabiatıyla kendilerini zorlamamakta ve öğretmenin bu davranışına paralel davranmaktadırlar. Çünkü öğrencilerinin vasat performansı öğretmeni tatmin etmeye yetmektedir.

Rowe and O'Brien (2002:615) Golem Etkisini, "Vekâlet Teorisi" ve "İşlem Maliyeti Teorileri" ile açıklamaya çalışmıştır. Araştırmacılar göre eğitimciler bazen öğrencilerinin fırsatçı olduğunu ve onlara güvenilmeyeceğini düşünmektedir. Üstelik öğrencilerinden korunmak amacıyla onları sürekli gözleme yolu tercih etmektedir. Gözlemlendiğini ve güvenilmediğini hisseden öğrenci zamanla bir fırsatçı gibi davranmaya başlamaktadır. Çünkü ondan bu beklenmektedir. Ayrıca Eden (1992) çalışmasında Golem Etkisini X teorisi kapsamında açıklama yoluna gitmiştir.

Diğer etki ise hedefin veya bireyin davranışında gözlemci beklentilerinin etkisinin olmamasını ifade eden "Galatea Etkisidir". Hedef, gözlemcinin pozitif veya negatif beklentilerinden etkilenmemektedir. Önemli olan bireyin kendi öz beklentisi, özgüveni ve performansıdır. Kendisine ve potansiyeline güvenen birey bunu gerçekleştirecektir. Yüksek öz beklentinin bireyde yüksek performansla yol açmasıyla Galatea Etkisi gerçekleşmiş olmaktadır (McNatt ve Judge, 2004:551). Sözelimi kendini güvenilmez kabul eden birey, davranışlarına bu şekilde devam etmektedir. Keza kendini güvenilir kabul eden biri de bu özelliğinin hakkını vermek için çabalayacaktır. Veyahut tüm eleştirilere sırtını dönüp, kendisine ve potansiyeline güvenmekten vazgeçmeyen birinin pilot olması Galatea Etkisine bir örnektir.

4.SONUÇ ve ÖNERİLER

Kendini gerçekleştiren kehanet kavramına göre insanlar genellikle kendilerinden bekleneni yapma eğilimindedir. Bu kavramın kültürümüzde karşılığı olarak, “Ne ekerseniz, onu biçerseniz” “Ne verirsiniz, onu alırsınız” “İyi düşün, iyi olsun” söyleyişlerini göstermek mümkündür. İlişkiler açısından bakıldığında ise kendini gerçekleştiren kehanetin halk söyleyişi karşılığının “bir insana kırk gün deli dersin, deli olur” olduğunu görüyoruz. Bireysel psikoloji karşılığının ise “aklıma gelen başıma geldi” söyleyişi olduğunu söylemek mümkündür. Hatta başa gelmesinden korkulan beklentiler veya kehanetler için halk arasında “şeytan kulağına kurşun “ söyleyişi de kullanılmaktadır.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi karşılaşılan durum veya davranışları nedensel bir çerçeveye oturtmaya çalıştığı için insanların her birini birer sezgisel psikolog olarak kabul edebiliriz. Araştırmalar özellikle yönetici, eğitmen veya doktor gibi meslek sahibi insanların, hedef kitleleri (çalışanlar, öğrenciler, hastalar) hakkında, az veya çok beklenti içerisinde olduklarını göstermektedir. Bu beklentilerin hedef kitle üzerindeki etkisi, beklentilerin olumlu veya olumsuz olmasına göre değişmektedir. Çünkü yapılan araştırmalar bireyin başkaları hakkındaki yüksek beklentilerinin, onlarda yüksek performansa; düşük beklentilerin onlarda düşük performansa neden olduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle araştırmalar, bireylerin performanslarını, başkalarının beklentilerine göre şekillendirdiğini ispatlamaktadır. Alan yazında buna “kendini gerçekleştiren kehanet” adı verilmektedir.

Kendini gerçekleştiren kehanet kavramının uygulamalarında, olumlu beklentiler olumlu davranışlara, olumsuz beklentiler olumsuz davranışlara yol açtığı görülmektedir. Bu perspektiften bakıldığında gözlemci veya algılayan kişilerin, hedef kişiler hakkındaki beklentileri toplumsal açıdan hayati önem arz etmektedir. Zira eğitimcilerin, doktorların, hâkimlerin, yöneticilerin, liderlerin ve ekonomistlerin muhatap olduğu kitle hakkında pozitif beklenti içinde olmaları, kümülatif olarak toplumsal refaha da katkıda bulunmaktadır. Mikro seviyede oluşturulacak pozitif beklentiler, makro seviyede pozitif davranışlara dönüşme potansiyeline sahiptir.

Son zamanlarda yapılan araştırmalarda kendini gerçekleştiren kehanetin tıp, ekonomi, iş hayatı, depresyon ve eğitim ile yakından ilgili olduğu görülmektedir. Bilhassa eğitim alanında, kendini gerçekleştiren kehanet kavramı stratejik bir öneme sahiptir. Bir eğitmenin öğrencisinin başarabileceğine inanmasının, bu inancını hal ve vücut diliyle öğrencisine aktarmasının, hem öğrencinin akademik hayatında hem de özel hayatında pozitif yönde ateşleyici etkisi mevcuttur.

Maalesef bunun aksini görmekte mümkündür. Öğretmenin, öğrencisi hakkındaki negatif beklentileri, o öğrencide onarılmaz izler bırakacağı gibi, başarısız bir akademik hayata da sebep olabilmektedir.

Kendini gerçekleştiren kehanet kavramının yönetim disiplinde belirgin bir yeri vardır. Bu kavram yöneticilerin beklentileri ile astların performansı arasındaki ilişkiyi belirlemektedir. Yüksek beklentiler yüksek performansa, düşük beklentiler düşük performansa yol açmaktadır. Beklentilerimiz yönünde istikrarlı davranış sergileme kendini gerçekleştiren kehanetin ilk kilometre taşı sayılır. Bir diğeri ise istikrarlı davranışımızın başka insanların davranışında beklentilerimiz yönünde değişmesidir. Kendini gerçekleştiren kehanet süreci yöneticinin, astı hakkında beklentisi ile başlamaktadır. Yöneticinin beklentisi astın davranışını değiştirmekte, astın davranışı da yöneticinin davranışını etkilemektedir. Döngü böylece devam etmektedir.

Kendini gerçekleştiren kehanet kavramından çıkarılacak en önemli ders, bir kişinin beklentilerinin, başka kişinin davranışları üzerindeki güçlü etkisidir. Bu minval üzere, kavram gerek psikoloji gerekse yönetim alanında yoğun ulusal ilgiyi hak edecek bir konumdur. Bu çalışma ile toplumun her alanında rastlanan kendini gerçekleştiren kehanet kavramının öncelikle anlaşılması, ona ilginin artmasının sağlanması, ileride yapılacak deneysel ve kuramsal çalışmalara yön verilmesi amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Bayram, Ü.(2014). “Turizm Sektörü Yönetici Ve İşgörenler Arasında Pygmalion Etkisi: Otel İşletmelerinde Bir Uygulama”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, ANKARA
- Erhat, A.(2015).”Mitoloji Sözlüğü”, Remzi Kitabevi,1.Baskı, İstanbul
- Eden, D. (1992). “Leadership And Expectations: Pygmalion Effects And Other Self-fulfilling Prophecies In Organisations”,Leadership Quarterly, 3(4) ,pp. 271-305.
- Hock, R.R (2009).”Forty Studies That Changed Psychology: Explorations Into The History of Psychological Research”, Pearson PrenticeHall, 6.th Edition, pp. 92-100
- Hogg, M. A ve Vaughan, G.M (2006).” Sosyal Psikoloji”, Ütopya Yayınları, Ankara
- Köksal, M.A.(2013).”Peygamberler Tarihi”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,18.Baskı, Ankara
- Livingstone, J.S. (2003). “Yönetimdeki Pygmalion (Motivasyon Kitabı)”, Harvard Business Review, MESS Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, İstanbul
- Madon, S., Willard, J., Guyll, M., & Scherr, K. C. (2011). “Self-fulfilling Prophecies: Mechanisms, Power And Links To Social Problems”, Social And Personality Psychology Compass, 5(8), pp.578-590.
- McNatt, D. B. ve Judge, T.A. (2004). “Boundary Conditions Of The Galatea Effect: A field Experiment And Constructive Replication”, Academy of Management Journal, 47 (4), pp.550–565.
- McShane, S.L ve Von Glinow, M.A (2016).”Örgütsel Davranış”, Nobel Akademik Yayıncılık,2.Basımdan Çeviri, Ankara
- Merton, R.K.(1948).”The Self-Fulfilling Prophecy”, Antioch Review, pp.193-210.

- Merton, R.K.(1995).”The Thomas Teorem And Matthew Effect”, *Social Forces*,74(2),pp.379-424.
- Pugh, D.(1989).”Discuss How Self-fulfilling Prophecies Operate, How They Are Related To Stereotypes; Prejudice And Discrimination And How Their Most Invidious Consequences Can Be Prevented”, *Social Psychology II*, September 1.
- Piyabhashini, A.ve Krishnan, V.R.(2005).”Transformational Leadership And Follower’s Career Advancement: Role Of Pygmalion Effect”, *IJIR*,40(4),pp.482-499
- Raza, A. (2013). “Leader-Follower Expectations: Pygmalion In Management”, *JISR-MSSE*,11(2),pp.29-38
- Reynolds, D.(2007). “Restraining Golem And Harnessing Pygmalion In The Classroom: A Laboratory Study Of Managerial Expectations And Task Design”,*Academy of Management Learning & Education*,6(4),pp.475-485
- Rosenthal, R.ve Rosnov, R.L.(2009).”Artifacts In Behavioral Research”, Oxford University Press, USA
- Rowe, W.G. ve O’Brien, J.(2002).”The Role Of Golem,Pygmalion And Galatea Effects On Opportunistic Behavior In Classroom”,*Journal Of Management Education*, December,pp.611-628
- Shakespeare, W.(2018).”Macbeth”, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- Sharma, N. ve Sharma, K.(2015).”Self-Fulfilling Prophecy: A Literature Review”,*International Journal Of Interdisciplinary And Multidisciplinary Studies (IJIMS)*,2(3),pp.41-52
- Slattery, M. (2003). “Sosyolojide Temel Fikirler”, Sentez Yayıncılık,4.Baskı, İstanbul
- Tauber, R.T. (1998). “Good Or Bad, What Teachers Expect From Students They Generally Get”, ERIC Clearinghouse on Teaching and Teacher Education,December,pp.1-7
- Yücel, D.(2013).”Pygmalion Etkisi Kapsamında Yönetici Beklentilerinin Astarlar Tarafından Algılanmasının Astarların Performansı Üzerindeki Etkileri Ve Bir Araştırma”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İSTANBUL

Elektronik Kaynaklar

- Lexilogos (2018).https://www.lexilogos.com/english/greek_ancient_dictionary.htm,(erişim tarihi 11.09.2018)
- Merriam –Webster (2018).<https://www.merriam-webster.com/dictionary/prophecy>,(erişim tarihi,11.09.2018)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bb3a3bc105268.18762572 (erişim Tarihi 02.10.2018)
- Shaw, G.B.(1912).*Pygmalion*, A Penn State Electronics Classics Series Publication, http://www.kkoworld.com/kitablar/Bernard_Shaw_Secilmis_eserler_eng.pdf (erişim tarihi 02.10.2018)